

Ο Θούριος του Ρήγα
Εμπυχωτής των Ραγιάδων Επαναστατών

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Θούριος του Ρήγα
Εμπυχωτής των Ραγιάδων Επαναστατών

ΕΚΔΟΣΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ

ΑΘΗΝΑ 2009

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ
Μιλτιάδου 3, 145 62 Κηφισιά - Αθήνα
Τηλ. 210 8011066
www.rhigassociety.gr

Δημήτριος Καραμπερόπουλος, παιδίατρος
Διδάκτωρ Ιστορίας της Ιατρικής Πανεπιστημίου Αθηνών
Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα
Μιλτιάδου 3, 145 62 Κηφισιά - Αθήνα
Τηλ.-Φαξ: 210 8011066
e-mail: karamber@otenet.gr
www.karaberopoulos.gr

Μέρος του κειμένου, χωρίς τις εικόνες, δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τόμ. 49, Λάρισα 2006, σσ. 289-296.

Ο Θούριος του Ρήγα Εμπυχωτής των ραγιαδών επαναστατών

Οι πρόγονοί μας, οι σκλαβωμένοι για τετρακόσια χρόνια ραγιαδες, τις ημέρες του 1821 άδραξαν τα όπλα για την απόκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας ακολουθώντας του πρωτομάρτυρα επαναστάτη, του Ρήγα Βελεστινλή¹ την προτροπή:

«Τί σ' ωφελεί άν ζήσης και είσαι στην σκλαβιά;
Καλλιό 'ναι μιάς ώρας ελεύθερη ζωή
Παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά και φυλακή»,

(Θούριος, στίχ. 7-9).

1. Σημειώνουμε ότι το βαπτιστικό όνομα του εθνεγέτη ήταν «Ρήγας» και ο ίδιος ως επώνυμο χρησιμοποίησε κατά την συνήθεια των λογίων της εποχής του το όνομα της γενέτειράς του, «Βελεστινλής», ο καταγόμενος εκ του Βελεστίνου. Μάλιστα σε όλα του τα έργα αναγράφει και της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλίας, «εξεδόθη παρά Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού», στοιχείο που δηλώνει και την ντόπια καταγωγή του και όχι από τα Βλαχοχώρια της Πίνδου, Περιβόλι, Αβδέλα και Σαμαρίνα, όπως μερικοί συγγραφείς υποστηρίζουν χωρίς να έχουν μελετήσει ούτε τα ίδια τα έργα του Ρήγα. Επίσης ανιστόρητο είναι και το σαν τάχα πραγματικό όνομα «Αντώνιος Κυριαζής», το οποίο διαγράφηκε πλέον από τα Σχολικά βιβλία Ιστορίας. Ακόμη ο Ρήγας ποτέ δεν χρησιμοποίησε ως επώνυμο το «Φεραίος», το οποίο πρόσθεσαν ο Κων. Κούμας και ο Χριστ. Περραιβός. Σχετικά βλ. Λεάνδρου Βρανούση, *Ρήγας*, Βασική Βιβλιοθήκη αρ. 10, Αθήνα 1954, σ. 7, Δημ. Καραμπερόπουλου, *Όνομα και καταγωγή του Ρήγα Βελεστινλή*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Β' έκδ., Αθήνα 2000.

Πρόδρομος ο Ρήγας της Ελληνικής Επανάστασης του '21, τριάντα χρόνια περίπου πιο πριν, με το επαναστατικό του κίνημα θέλησε πρώτα να εμψυχήσει στους σκλαβωμένους ραγιάδες την επαναστατική διάθεση και πνοή, να τους εμψυχώσει, ώστε μετά να ξεσηκωθούν κατά του Οθωμανού δυνάστη. Γι' αυτόν τον σκοπό ο Ρήγας μεταχειρίστηκε τα σημαντικά μέσα της επικοινωνίας: Πρώτον **την εικόνα, τα έντυπα** και δεύτερον **τον ήχο, τη μουσική**.

Τα έργα του Ρήγα

Στα πρώτα του έργα του Ρήγα, που τύπωσε το 1790 στη Βιέννη, διακρίνει κανείς την εθνοδιαφωτιστική διάθεση του. Στο βιβλίο του «*Φυσικής απάνθισμα*» μεταφέρει την επιστημονική γνώση της Γαλλικής Εγκυκλοπαιδείας², δια φωτίζει το λαό σε θέματα της φυσικής ιστορίας και καταπολεμά την αμάθεια και τις δεισιδαιμονίες. Σ' αυτό το βιβλίο έχει καταγράψει και την υπέροχη φράση «*Όποιος ελεύθερα συλλογάται, συλλογάται καλά*».

Οι πολιτικό-κοινωνικές ωστόσο αντιλήψεις του Ρήγα αρχίζουν να διαφαίνονται ήδη στο άλλο του έργο «*Σχολείον των ντελικάτων εραστών*», που αποτελεί το πρώτο βιβλίο στην ελληνική γλώσσα στο νέο είδος του μυθιστορήματος, και στο οποίο αντιτίθεται στους τίτλους ευγενείας, που τότε συνηθίζονταν, ενώ ο Ρήγας ήταν υπέρ της αξιοκρατίας. Επίσης, εκείνα τα χρόνια ο Ρήγας αρχίζει να μεταφράζει το σημαντικό βιβλίο του Μοντεσκιέ, «*Το πνεύμα των Νόμων*»³, που έχει σχέση με το κράτος και τα συστήματα διακυβέρνησης, διαπίστωση που δείχνει ότι πολύ νωρίς είχε αρχίσει να ασχολείται με τα πολιτικοκοινωνικά θέματα.

Κατά την επαναστατική του χρονιά του 1797, τότε που πήρε την απόφαση να κατέβει στην Ελλάδα και να ξεκινήσει την επανάστασή του τυπώνει τα υπόλοιπα βιβλία και τους χάρτες, είναι η μεγάλη εκδο-

2. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Η Γαλλική "Encyclopedie" ένα πρότυπο του έργου του Ρήγα "Φυσικής απάνθισμα"», *Ο Ερασιστής*, τόμ. 21, 1997, σσ. 95-128 και ανάτυπο.

3. Ο Ρήγας έθεσε την είδηση ότι έχει μισομεταφρασμένο το βιβλίο *Πνεύμα των νόμων* του Μοντεσκιέ στο τέλος του *Φυσικής απάνθισμα*, (Βιέννη 1790). Βλ. την τέταρτη επανέκδοση από την Επιστημονική Εταιρεία μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα με την προσθήκη ευρετηρίου, Αθήνα 2006.

Ο τίτλος της «Χάρτας της Ελλάδος» του Ρήγα Βελεστινλή με την σημαντική παράσταση της πάλης του Ηρακλή με την έφιππο Αμαζόνα.

τική παραγωγή του Ρήγα. Τυπώνει το βιβλίο *Ο Ηθικός Τρίπους*⁴ στο οποίο αναγράφει σε ιδιαίτερη σελίδα τη θαυμάσια φράση «Ο ιερός

4. Ρήγα Βελεστινλή, *Ο Ηθικός Τρίπους*, Βιέννη 1797. Φωτομηχανική επανέκδοση αντίτυπου της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Λάρισας από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα με την προσθήκη ευρετηρίου και στην εισαγωγή από τον επιμελητή της έκδοσης Δημ. Καραμπερόπουλου αποδεικνύεται ότι *Τα Ολύμπια* του Μεταστάσιο είναι μετάφραση του Ρήγα.

της πατρίδος έρωσ εμφωλεύει στην καρδιά και η καρδιά δεν γηράσκει ποτέ». Περιέχεται επίσης το δράμα «Τα Ολύμπια», που έχουν σχέση με τους Ολυμπιακούς αγώνες της αρχαιότητας, και στο οποίο μας δίνει τη σημαντική πληροφορία ότι καθ' όλα τα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς τα ολυμπιακά αγωνίσματα διατηρήθηκαν στη Θεσσαλία και σε όλη την Ελλάδα. Ένα ακόμη στοιχείο διατήρησης της συνέχειας του Ελληνισμού, με το οποίο προσπαθεί να τονώσει το ηθικό των σκλαβωμένων, πως είναι απόγονοι εκείνων των αρχαίων Ελλήνων και ότι θα πρέπει να φανούν αντάξιοί τους. Για τους Ολυμπιακούς αγώνες στην αρχαιότητα μας μιλάει και στο άλλο βιβλίο του *Νέος Ανάχαρσις*, που τύπωσε την ίδια χρονιά και με το οποίο δείχνει στους σύγχρονους του Έλληνες την αρχαία δόξα και την αρχαία κληρονομιά.

Επίσης τυπώνει την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, για την οποία θα γίνει παρακάτω αναφορά, τους χάρτες της Βλαχίας και Μολδαβίας⁵, παράλληλα με τη μεγαλειώδη δωδεκάφυλλη Χάρτα της Ελλάδος⁶, η οποία όπως υποστηρίξαμε είναι πολιτικός χάρτης του κράτους με διαιρέσεις σε επαρχίες και τοπαρχίες, για τις εκλογές που ετοιμάζε να κάνει μετά την επανάστασή του. Για πρώτη φορά κυκλοφορεί ένας τέτοιος χάρτης του βαλκανικού χώρου και η έκδοσή της εντυπωσίασε τους Έλληνες της εποχής του. Ας αναφερθούν εν συντομία μερικά χαρακτηριστικά στοιχεία από τη Χάρτα, που δείχνουν το όραμα του Ρήγα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τίτλος της Χάρτας στον οποίο βλέπουμε εκτός των άλλων τα Ολυμπιακά αγωνίσματα της ιπποδρομίας, αρματοδρομίας και πάλης, την παράσταση με τον γυμνόποδα Ηρακλή και το ρόπαλό του, σύμβολο της Ελληνικής δύναμης, να παλεύει και να

5. Ρήγα Βελεστινλή, *Νέα χάρτα της Βλαχίας και μέρους της Τρανσυλβανίας*, Βιέννη 1797, και *Γενική Χάρτα της Μολδοβίας*, Βιέννη 1797. Επανέκδοση από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα με επιμέλεια-εισαγωγή-ευρετήρια από τον Δημ. Καραμπερόπουλο.

6. Ρήγα Βελεστινλή, *Χάρτα της Ελλάδος*, Βιέννη 1796-1797. Αυθεντική επανέκδοση του πρωτοτύπου αντιτύπου της Γενναδείου Βιβλιοθήκης με την υποστήριξη της Ακαδημίας Αθηνών από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1998 (β' έκδ. 2003). Βλ. επίσης Δημ. Καραμπερόπουλου, *Η Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία*, ανάπτυπο από την έκδοση *Η Χάρτα του Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1998, (β' έκδ. 2003), και του ιδίου, «Γιατί ο Ρήγας διάλεξε χάρτη της αρχαίας Ελλάδος ως πρότυπο της Χάρτας της Ελλάδος;», *Υπέρεια*, τόμ. 4, Πρακτικά Δ' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνου-Ρήγας», Αθήνα 2006, σελ. 591-604 και ανάπτυπο.

Η παράσταση στο πρώτο φύλλο της «Χάρτας της Ελλάδος» του κοιμισμένου lionταριού στη ράχη του οποίου επικάθονται τα σύμβολα εξουσίας του Σουλτάνου και στα πόδια του το ρόπαλο του Ηρακλέους

αρπάζει την έφιππο Αμαζόνα ενώ έχει τσακίσει το αμφίστομο τσεκούρι, σύμβολο της Ασιατικής δύναμης. Η δύναμη του πνεύματος τελικά νικάει την δύναμη της ύλης, των αρμάτων. Ο Ρήγας προσφέρει ένα μήνυμα αισιοδοξίας στους σκλαβωμένους, ότι αν οι Έλληνες με τις αρετές του Ηρακλή, αποφασιστικότητα, αφοσίωση στα ιδεώδη, πίστη στο καθήκον και υπεράσπιση του δικαίου, πορευτούν στην επανάσταση, τελικά θα νικήσουν.

Πολύ διαφωτιστική για το επαναστατικό μήνυμα του Ρήγα είναι η παράσταση που έχει βάλει στο πρώτο φύλλο της Χάρτας του, όπου βλέπουμε ένα κοιμισμένο lionτάρι έχοντας στα πόδια του οριζόντια ένα ρόπαλο, ενώ στη ράχη του επικάθονται δύο κλαδιά με τα εμβλήματα της εξουσίας του Σουλτάνου. Με τη συμβολική αυτή παράσταση ο Ρήγας ήθελε να δείξει ότι το κοιμισμένο lionτάρι - οι σκλαβωμένοι

λαοί του Βαλκανικού χώρου - με το σάλπισμα του Θουρίου του και της Επανάστασής του θα ξυπνήσουν και θα αρπάξουν τα όπλα - το ρόπαλο - σύμβολο της ελληνικής δύναμης- και θα γκρεμίσουν τη εξουσία του Σουλτάνου για να δημιουργήσουν τη δημοκρατική πολιτεία του Ρήγα, τη Νέα Πολιτική Διοίκηση, την Ελληνική Δημοκρατία, όπως την αποκαλεί, το πολιτιστικό αυτό σύμβολο όλων των αιώνων στον Βαλκανικό χώρο. Τέλος τύπωσε μυστικά χωρίς να πάρει άδεια της Αυστριακής Αστυνομίας στο τυπογραφείο των Σιατιστινών αδελφών Πούλιου το επαναστατικό του κείμενο με τίτλο «*Νέα Πολιτική Διοίκησης*», στο οποίο περιέχεται η Επαναστατική Προκήρυξη, Τα Δίκαια του Αθρώπου, το Σύνταγμα και ο Θούριος. Δυστυχώς κατασχέθηκε μετά την προδοσία, όπως επίσης και το «*Στρατιωτικόν Εγκόλπιον*», το οποίο περιείχε κανόνες για την πολεμική τέχνη για να εκπαιδευτούν οι ραγιάδες επαναστάτες.

Ο Θούριος⁷

Ο Ρήγας για να μπορέσει τονώσει το ηθικό, να εμψυχώσει τους σκλαβωμένους ραγιάδες, εκτός από τα έντυπα, τις εικόνες χρησιμοποίησε τον ήχο, τη μουσική. Για να εκφράσει τα επαναστατικά του μηνύματα δανείζεται από τους αρχαίους Έλληνες ποιητές⁸ τον τίτλο “Θούριος”, που σημαίνει ορμητικός, μαινόμενος, πολεμικός. Η λέξη αυτή δεν χρησιμοποιούνταν στην εποχή του, αλλά έκτοτε με τον Ρήγα καταγράφεται στο νεοελληνικό λεξιλόγιο και ο Θούριος γίνεται πασίγνωστος σε όλους τους Έλληνες, μικρούς και μεγάλους. Γίνεται συνώνυμος με την Επανάσταση. Ο τίτλος «Θούριος» ανταποκρίνεται πράγματι και στο περιεχόμενο του ποιήματος του Ρήγα. Είναι ορμητικός, επαναστατικός παιάνας. Ήθελε ο Ρήγας πρώτα να εμψυχώσει τους σκλαβωμένους ραγιάδες και μετά να τους ωθήσει στον τιτάνιο αγώνα της Επανάστασης, για την απόκτηση της ελευθερίας.

Μετά τη μαρτή προδοσία του Ρήγα από έναν τυχάρπαστο Έλληνα έμπορο της Τεργέστης, τα λίγα αντίτυπα του Θουρίου, που ξέφυγαν από

7. Βλ. την ανάλυση του Θουρίου από τον Απ. Δασκαλάκη, *Τα εθνεγερτικά τραγούδια του Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1977, σσ. 16-53.

8. Βλ. Αισχύλου, *Επτά επί Θήβας* 42, *Πέρσαι* 73, *Αγαμέμνων* 112, *Ευμενίδες* 627. Σοφοκλέους, *Αίας* 212, 612. Αριστοφάνους, *Ιππής* 757, *Βάτραχοι* 1289. Στον Όμηρο, *Ιλιάς* Ο΄ 127, απαντάται το «θούρος» για τον θεό Άρη.

τα χέρια της Αυστριακής Αστυνομίας, εξαφανίστηκαν από το φόβο, όμως γρήγορα ο Θούριος διαδόθηκε σε χειρόγραφο μορφή στους σκλαβωμένους ραγιάδες. Σπάνια στην Ιστορία των λαών απαντιέται σαν του Θουρίου τη διάδοση και εξάπλωση. Πέρασε βουνά και κάμπους, στεριές και θάλασσες, πολιτείες και χωριά του Βαλκανικού χώρου, ατσαλώνοντας τους ραγιάδες με την πρωτόγνωρη επαναστατική του πνοή, για την αποτίναξη της τυραννίας και την απόκτηση της πολυπόθητης Ελευθερίας, τονίζοντας στους σκλαβωμένους ότι πάνω και από τη ζωή, το ύψιστο αγαθό του ανθρώπου είναι η Ελευθερία.

Ο Θούριος δεν είναι ποίημα γραφείου. Είναι η εμπειρία της σκλαβιάς των σαράντα χρόνων της ζωής του Ρήγα. «Καλλιό ναι μιας ώρας ελεύθερη ζωή, παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά και φυλακή». Συμπυκνώνει της ρωμιοσύνης όλων των αιώνων, την πίκρα και την αγανάκτηση κατά της τυραννίας. Για να ωθήσει τους σκλαβωμένους στον τιτάνιο του πολέμου αγώνα, ο Ρήγας με χαρακτηριστικές εικόνες διεκτραγωδεί την θλιβερή κατάντια των ραγιάδων, που δεν ορίζουν πατρίδα, δεν ορίζουν τους ανθρώπους τους, την οικογένειά τους, όλα είναι έρμαια στην επιθυμία και τη βούληση του δυνάστη. Γι' αυτό αναφωνεί:

«Ως πότε παλληκάρια να ζούμε στα στενά
Μονάχοι σαν λιοντάρια στες ράχες τα βουνά
Σπηλιές να κατοικούμεν, να βλέπωμεν κλαδιά
Να φεύγουμ' απ' τον κόσμο, για την πικρή σκλαβιά;
Να χάνωμεν αδέλφια Πατρίδα και γονείς
Τους φίλους τα παιδιά μας κι' όλους τους συγγενείς;»,

(Θούριος, στίχ. 1-6).

Επισημαίνει επί πλέον την αβεβαιότητα της ατομικής ζωής και της παρουσίας τους, των χριστιανών αλλά και των μωαμεθανών, από τις αυθαιρεσίες της απολυταρχικής εξουσίας του Σουλτάνου:

«Ανδρείοι καπετανέοι, παπάδες, λαϊκοί,
σκοτώθηκαν, κι' αγάδες, με άδικον σπαθί
κι αμέτρητ' άλλοι τόσοι, και Τούρκοι και Ρωμιοί,
ζωήν και πλούτον χάνουν, χωρίς καμιά 'φορμή»,

(Θούριος, στίχ. 17-20).

Τοιχογραφία του Θεόφιλου Χατζημιχαήλ με θέμα τον Ρήγα από την οικία Κοντού (Μουσείο Θεόφιλου) στην Ανακασιά Πηλίου

Στον επαναστατικό του παιάνα ο Ρήγας συνδύασε ακόμη το τραγούδι με το χορό. Ταιριασμένα μαζί, χορός και τραγούδι, ωθούν τους σκλαβωμένους στη μέθεξη της επανάστασης. Ο ίδιος άλλωστε στις συγκεντρώσεις των συντρόφων του στα σπίτια της Βιέννης συνήθιζε και τραγούδαγε με την φλογέρα του τον Θούριο και συνάμα χόρευε. Γράφουν χαρακτηριστικά τα ανακριτικά έγγραφα⁹: «Κατά τον Σεπτέμβριον του έτους τούτου (του 1797) ο Ρήγας Βελεστινλής έψαλεν εν τη οικία του Αργέντη,

9. Αμ. Λεγρόνδ, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή και των συν αυτώ μαρτυρησάντων*, Αθήνα 1891, φωτομηχανική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστινίου-Ρήγα, (επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου), Αθήνα 1996, (β' έκδ. 2006), σελ. 19.

παρισταμένου τούτου και του Έλληνος Θεοχάρη, ύμνον ελευθερίας... και δή χορεύων περι την τράπεζαν».

Ο Θούριος είναι με απλά λόγια γραμμένος για να αγγίζει την ψυχή και το νου του λαού και να γίνονται κατανοητά τα μηνύματά του. Δεν χρειάζονται στον Θούριο επεξηγήσεις και υποσημειώσεις, όπως συμβαίνει στις άλλες σημαντικές ποιητικές συνθέσεις της εποχής του. Ο Ρήγας γνώριζε καλά πως επανάσταση ενάντια στην τυραννία του Σουλτάνου δε γίνεται με στιχουργήματα. Μόνο με παιάνες, με επαναστατικά ορμητικά τραγούδια επιτυγχάνεται το ξεσήκωμα του λαού. Πράγματι, όσοι ραγιάδες έκτοτε άκουγαν του Ρήγα τον Θούριο νοιώθανε ν' αλλάζει για αγώνα και θυσία η ψυχή τους.

Ο Κολοκοτρώνης, ο Γέρος του Μωριά χαρακτηριστικά ομολογεί: «Εφύλαξα πίστιν εις την παραγγελίαν του Ρήγα, και ο Θεός με αξίωσεν και εκρέμασα φούντα εις το Γένος μου, ως στρατιώτης του. Χρυσή φούντα δεν εστόλισε ποτέ το σπαθί μου, όταν έπαιρνα δούλευσιν εις ξένα κράτη», ακολουθώντας ο Κολοκοτρώνης κατά γράμμα τη διακήρυξη του Ρήγα,

«Κάλλιο για την πατρίδα κανέναν να χαθή
ή να κρεμάση φούντα για ξένον στο σπαθί»,

(Θούριος, στίχ. 57-58).

Ο Γάλλος φιλέλληνας Φωριέλ¹⁰ στα χρόνια του Αγώνα, το 1824, κυκλοφόρησε στο Παρίσι το βιβλίο του με τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια. Σ' αυτά εντάσσει και τον Θούριο, απόδειξη της πλατιάς διάδοσής του και ότι είχε γίνει κτήμα του λαού. Όμως μνημονεύει και την επίδρασή που ασκούσε ο Θούριος στο λαό. Σημειώνει ένα χαρακτηριστικό γεγονός, που διαδραματίστηκε το 1815 σε χάνι της Ηπείρου. Ένα παλληκάρι από το χάνι πλησιάζει τον ταξιδευτή, που είχε καταφθάσει. Βγάζει απ' τον κόρφο του ένα χειρόγραφο και τον παρακαλεί παράμερα να του το διαβάσει. Κι' όσο ο ταξιδιώτης διάβαζε το χειρόγραφο, τόσο η όψη του παλληκαριού μεταμορφωνόταν, μεταρσιωνόταν, φούντωνε, βούρκωνε και δάκρυα κυλούσαν από τα μάτια του. Άκουγε τον Θούριο. Κι' όταν ρωτήθηκε αν για πρώτη φορά ακούει το Ως πότε παλληκάρια, απάντησε, ότι κάθε φορά όταν άνθρωπος γραμματισμένος περνά από το χάνι, το χειρόγραφο από τον κόρφο του βγάζει για να ακούσει του Θουρίου τις

10. Cl. Fauriel, *Chants populaires de la Grèce moderne*, Paris, 1825, τόμ. 2, σελ 15 κ. εξ.

προσταγές. Και ο Φωριέλ παρατηρεί ότι ο νέος αυτός θάνατο πρωτοπαλληκαρο σε κάποιον οπλαρχηγό της Επανάστασης.

Ακόμη, οι επαναστάτες του Αλέξανδρου Υψηλάντη τραγουδώντας τον Θούριο ξεκίνησαν την επανάστασή τους το 1821. Μάλιστα χρησιμοποίησε ως σημαία του την τρίχρωμη σημαία του Ρήγα, καθώς επίσης και τις επεξηγήσεις για το νόημα του κάθε χρώματος, όπως τα αναγράφει ο Ρήγας στο Παράρτημα του Συντάγματός του. Βλ. Ιστορική Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, Σημαίες Ελευθερίας. Συλλογή Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, Αθήνα 1996, σελ. XVII-XIX, και 9-11. Και οι Σουλιώτες του Μπότσαρη με τους ήχους των ασμάτων του Ρήγα στις μάχες εφορούσαν¹¹. Παρόμοια, ο Άνθιμος Γαζής¹² στη διακήρυξή του προς τον λαό της Θεσσαλομαγνησίας το 1821, παραθέτει στίχους από τον Θούριο, τονίζοντας επί πλέον πως θα πρέπει σύμφωνα με τις «Διδαχές» του Ρήγα, το Σύνταμά του, να συγκροτηθεί το κράτος μετά την επανάσταση. Και για να εμψυχώσει τους πολεμιστές, τους συγκεντρωμένους για του πολέμου τον αγώνα, μοιράζει του Θουρίου τους στίχους για να τραγουδηθεί. Κι' ύστερα οι αγωνιστές έμπλεοι ενθουσιασμού και διάθεσης για θυσία, για τον ιερό σκοπό της λευθερίας, εφόρμησαν κατά των Τούρκων της γενέτειρας του Ρήγα, του Βελεστίνου και προς τιμήν του Ρήγα συγκλήθηκε η Συνέλευση των επαναστατών η «Βουλή της Θεσσαλομαγνησίας». Σε ανάμνηση του σημαντικού τούτου γεγονότος πριν από λίγα χρόνια στήθηκε στο Βελεστίνο ένα απέριττο μνημείο¹³.

Τραγουδώντας τον Θούριο σε οικογενειακή σύναξη στην Κωνσταντινούπολη, ο λόγιος ιατρός και συγγραφέας Στέφανος Κανέλλος¹⁴ μαζί με τους φίλους του στο όνομα του εθνεγέρτη Ρήγα για αγώνα κατά των τυράννων ορκίζεται:

«Στην γνώμη των τυράννων να μὴν ελθῶ ποτέ
Μήτε να τους δουλεύω, μήτε να πλανηθῶ

11. F. Rouqueville, *Histoire de la Régénération de la Grèce*, Παρίσι 1825, τόμ. Β', σελ. 179 και 387.

12. Γιάννη Κορδάτου, *Ιστορία της Επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σελ. 657.

13. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλου, *Βουλή Θεσσαλομαγνησίας, Βελεστίνο 11 Μαΐου 1821. Ανέγερση του Μνημείου το 2000 και το γκρέμισμα του το 2008*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2009.

14. Βλ. Carl Iken, *Λευκοθέα*, τόμ. Β', 1825, σελ. 100-101, και Νίκου Βλάχου, *Στέφανος Κανέλλος (1792-1823)*, Κείμενα και Μελέται Νεοελληνικής Φιλολογίας, αρ. 98, Αθήνα 1975.

Εις τα ταξίματά τους, για να παραδοθώ.
Εν όσω ζώ στον κόσμον, ο μόνος μου σκοπός,
Για να τους αφανίσω, θε να' ναι σταθερός».

(Θούριος, στίχ. 32-36).

Και σύμφωνα με τον Λάρισσαίο δάσκαλο του Γένους, τον Κων. Κούμα¹⁵, «Μικροί και μεγάλοι και αυτοί αι γυναίκες έψαλλαν την του Ρήγα ωδήν εις πάν συμπόσιον και εις πάσαν συντροφίαν. Μ' όλον ότι κατ' αρχάς εψάλλετο ως εύμορφον τραγούδι, ήρχισεν όμως κατ' ολίγον να ενεργή ψυχικώς».

Ο Ρήγας με τον Θούριό του ως πρότυπο προβάλλεται από τον Σολωμό¹⁶, ο οποίος στη 18η στροφή του Ύμνου του εκφράζει τον θαυμασμό του:

«Εγαλήνευσε και εχύθη
καταχθόνια μία βουή
και του Ρήγα σου απεκρίθη
πολεμόκρατη η φωνή».

Ο Γεώργιος Τερτσέτης, ο γραμματέας του Κολοκοτρώνη, χαρακτήρισε τον Θούριο ως «το ιερότερον άσμα της φυλής μας»¹⁷. Μάλιστα τόνιζε ότι τα τραγούδια του Ρήγα «Ως σάλπιγγες εις την Ιεριχώ εγκρέμισαν τα τείχη της Τριπολιτσάς, ετίναξαν εις τον αέρα με τους αλλοφύλους τα φρούρια της Μονεμβασιάς, του Ναυπλίου, των Αθηνών και τα τρικάρτα του εχθρού». Και με έμφαση ο Τερτσέτης συμπληρώνει: «Τα λογιωτατίστικα άσματα, δεν εγκρέμισαν ποτέ, δεν σαλεύουν ούτε την αράχνην του κοκόρου της καμινάδας». Ξεκάθαρα υποδηλώνει ότι μόνον ο επαναστατικός παιάνας, ο Θούριος του Ρήγα, θα μπορούσε να ξεσηκώσει τους σκλαβωμένους ραγιάδες για την επανάσταση, για το ιδανικό της ελευθερίας.

Για να μαθαίνεται εύκολα ο Θούριος και γρήγορα να διαδίδεται, ο Ρήγας δεν καταγράφει τη μουσική σημειολογία, τις νότες του Θουρίου.

15. Βλ. Κ. Κούμα, *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων*, τόμ. ΙΒ', Βιέννη 1832, σελ. 601.

16. Βλ. Γιάννη Παπακώστα, «Τό πρότυπο του Ρήγα Φεραίου», εφημ. *Το Βήμα*, 14 Ιουνίου 1998, σελ. 34.

17. Γεωργίου Τερτσέτη, (1800-1874), «Λόγος της 25 Μαρτίου 1857», στο *Άπαντα*, αναστήλωση Γ. Βαλέτας, έκδ. Γιοβάνη, Αθήνα 1967, τόμ. Α', σελ. 226.

Σημειώνει μονάχα ότι θα τραγουδιέται στον σκοπό ενός πολύ γνωστού και πλατιά διαδεδομένου τραγουδιού της εποχής του, στο “*Μιά προσταγή μεγάλη*”, που αναφέρεται στα κατορθώματα του Λάμπρου Κατσώνη (1752-1794), του οποίου οι αγώνες είχαν αναπτρώσει τις ελπίδες των Ελλήνων για την πολυπόθητη λευτεριά. Κατ’ αυτόν τον τρόπο ο Θούριος διαδόθηκε σε όλον τον Ελληνικό χώρο. Έχει βρεθεί σε πέντε παραδοσιακές μουσικές παραλλαγές, δηλωτικό πως πλατιά διαδόθηκε σε διάφορα μέρη του Ελληνικού χώρου και οι μελωδίες του προσαρμόζονταν στα μουσικά ιδιώματα της κάθε περιοχής¹⁸.

Ο Ρήγας Βελεστινλής ήταν μεθοδικός στην προετοιμασία της επαναστάσεώς του. Απευθύνει προσκλητήριο σε όλους τους λαούς του Βαλκανικού χώρου. Προσπαθεί να ενώσει τους σκλαβωμένους, που βρίσκονταν κάτω από την Οθωμανική εξουσία, για μία αποτελεσματική επανάσταση, γνωρίζοντας ότι η δύναμη βρίσκεται εν τη ενώσει, γι’ αυτό και στο Θούριό του αναφωνεί:

«Βουλγάροι κι Αρβανίτες, Αρμένιοι και Ρωμιοί,
αράπηδες και άσπροι, με μιά κοινή ορμή,
για την Ελευθερίαν να ζώσωμεν σπαθί,
πως είμασθ’ αντρειωμένοι, παντού να ξακουσθή»,

(Θούριος, στίχ. 45-48).

Γι’ αυτό εξάλλου στα *Δίκαια του Ανθρώπου* στο άρθρο 34, ο Ρήγας προσθέτει και το συγκεκριμένο παράδειγμα: «*Ο Βούλγαρος πρέπει να κινήται, όταν πάσχη ο Έλλην. Και τούτος πάλιν δι’ εκείνον. Και αμφότεροι διά τον Αλβανόν και Βλάχον*».

Στον Θούριό του ο Ρήγας ακόμη και τον ψυχολογικό παράγοντα χρησιμοποίησε για να πετύχει τους σκοπούς του. Κάνει χρήση του Όρκου, που τον ακολουθούν μετέπειτα οι Φιλικοί και οι αγωνιστές του 1821. Βάζει τους σκλαβωμένους να ορκισθούν στην απόφασή τους για επανάσταση, με βαρύ τίμημα στην αθέτηση του όρκου τους:

18. Βλ. την έκδοση με τις πέντε παραδοσιακές μουσικές παραλλαγές του Θουρίου σε ψηφιακό δίσκο της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1997, όπου καταχωρίζεται και η σχετική μελέτη «*Η μουσική του Θουρίου και τα άσματα της εκδόσεως*» του καθηγητού της βυζαντινής και παραδοσιακής μουσικής π. Χρήστου Κυριακοπούλου, σελ. 11-21.

«Κι άν παραβώ τον όρκον, ν' αστράψ' ο Ουρανός

Και να με κατακάψη να γένω σαν καπνός»,

(Θούριος, στίχ. 39-40).

Επίσης τη διάχυτη πεποίθηση των σκλαβωμένων πως ανίκητα ήταν τα οθωμανικά στρατεύματα ως μύθο ο Ρήγας καταρρίπτει. Φέρνει συγκρομμένα το παράδειγμα ενός λαού στην περιοχή της Θράκης των “Γκιρζιανλήδων”¹⁹ που επαναστάτησε. Βροντοφωνεί στον Θούριό του ότι ο Σουλτάνος δεν είναι τόσο δυνατός, όσο οι σκλαβωμένοι νομίζουν:

«Ποτέ μην στοχασθήτε πως είναι δυνατός

Καρδιοχτυπά και τρέμει σαν λαγός κι αυτός.

Τριακόσιοι Γκιρζιανλήδες τον έκαμαν να διή

Πως δεν μπορεί με τόπια, (κανόνια) μπροστά τους να εβγή»,

(Θούριος, στίχ. 111-114).

Ο Θούριος είναι έμπλεος από δημοκρατικό και αντιμοναρχικό πνεύμα. Κι' αυτό ήταν αιτία, τότε στις μέρες μετά την σύλληψη του Ρήγα, μετά από την προδοσία του μιαρού Έλληνα εμπόρου της Τεργέστης, να συλληφθούν οι δύο σύντροφοι του Ρήγα, ο Γεώργιος Θεοχάρης και ο Κωνσταντίνος Δούκας με την κατηγορία πως «εξεδήλωσαν δημοκρατικά φρονήματα ... και ότι τραγούδησαν ένα επαναστατικό τραγούδι, όπου οι μονάρχαι γενικώς ελέγχονται ως τύραννοι»²⁰.

Ο Ρήγας με τον Θούριό του και τα επαναστατικά του κείμενα δίνει και ένα άλλο σημαντικό μήνυμα, ότι η αποτίναξη της τυραννίας και η απόκτηση της Ελευθερίας θα πρέπει να στηριχθεί στις ντόπιες δυνάμεις των σκλαβωμένων. Στον Θούριό του, όπως και στα άλλα κείμενά του δεν απευθύνει καμιά έκκληση για βοήθεια στις μεγάλες τότε δυνάμεις. Κάτι πρωτόγνωρο για τον Ελληνισμό, που μέχρι τότε οι σκλαβωμένοι Έλληνες για την απόκτηση της ελευθερίας τους προσέβλεπαν στις μεγάλες δυνάμεις της ανατολής και της δύσης. Και λίγα χρόνια αργότερα το

19. Ο Ρήγας τους μνημονεύει, ακόμη και στη Χάρτα του, φύλλο 8, ανατολικά του Στρυμόνος ποταμού, στα βουνά του Παγγαίου, όπου γράφει, σχετικά «Εδώ εμφωλεύουν οι Γκιρζιανλήδες».

20. Κων. Αμάντου, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1930, Επανάκδοση φωτομηχανική με την προσθήκη ευρετηρίου και επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου- Ρήγα, Αθήνα 1997, σελ. 35.

1821, οι εμπνευσμένοι από τον Θούριο επαναστάτες ραγιάδες αυτή τη σύσταση του Ρήγα ακολουθούν.

Στον Θούριό του ο Ρήγας απευθύνει προσκλητήριο στους Έλληνες που εξ αιτίας της σκλαβιάς ξενιτεύθηκαν. Τους προσκαλεί να επιστρέψουν και να στρατευθούν για την λευθεριά τώρα που η επανάσταση ξεκινά, τονίζοντας ότι ενδοξώτερο είναι το να πεθάνη κανείς για την πατρίδα:

«Οσ' απ' την τυραννίαν πήγαν στην ξενιτιά,
Στον τόπον τους καθένας ας έλθη τώρα πιά.

Ως πότε οφφικιάλιος, (αξιωματούχος) σε ξένους βασιλείς;

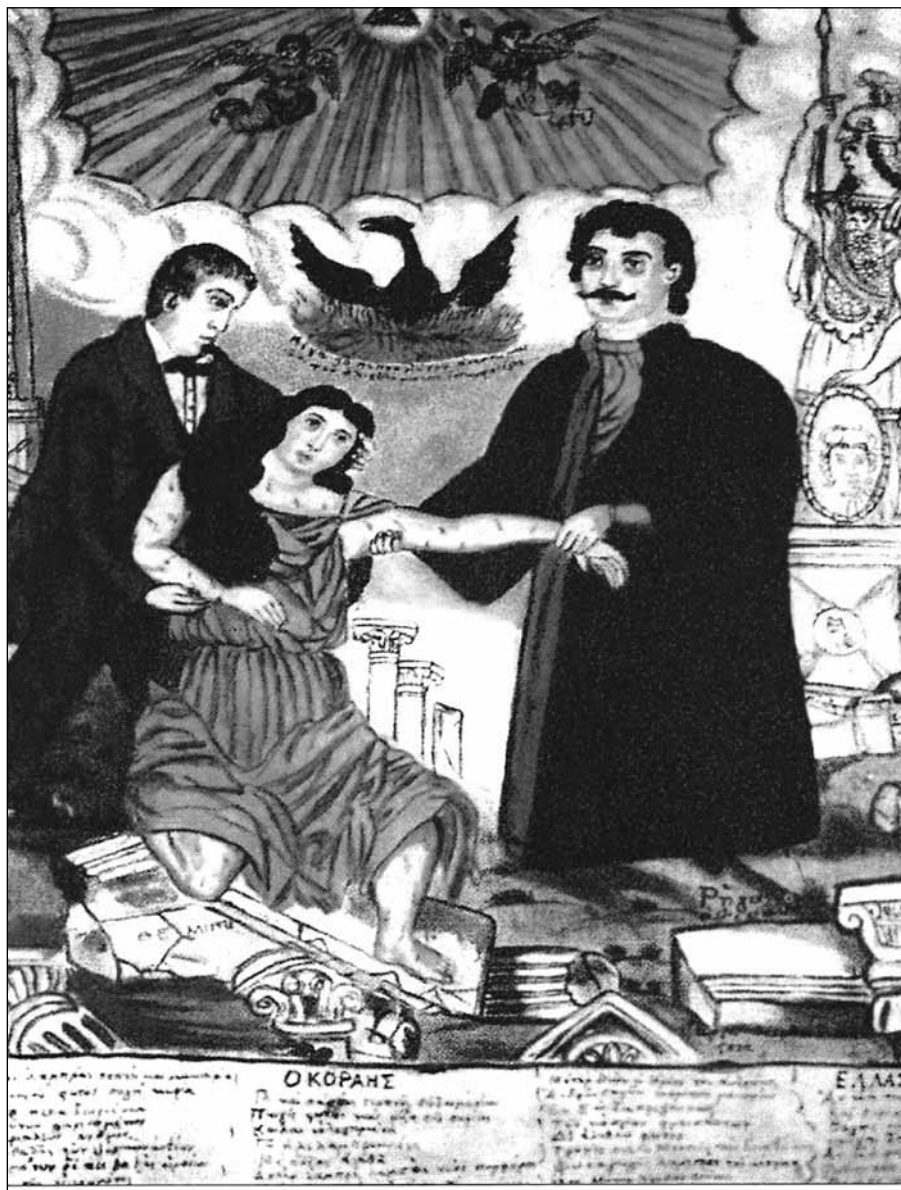
Έλα να γίνης στύλος δικής σου της φυλής.

Κάλιο για την πατρίδα κανένας να χαθή»,

(Θούριος, στίχ. 49-50, 55-57).

Ακόμη ο Ρήγας στον Θούριό του δεν πλέκει ύμνους, όπως κάνανε άλλοι λόγιοι²¹ του καιρού του, στον Ναπολέοντα Βοναπάρτη, του οποίου οι στρατιές βρισκόταν κοντά στην σκλαβωμένη Ελλάδα, στα Ιόνια Νησιά και τον θεωρούσαν ελευθερωτή των λαών. Αντίθετα τη χρονιά εκείνη, που ο Ναπολέων βρισκόταν στην Ιταλία και είχε καταλύσει τη Βενετική εξουσία, ο Ρήγας στους σκλαβωμένους, στους ραγιάδες προσφέρει για σύμβολο, για πρότυπο τον Μέγα Αλέξανδρο. Τυπώνει την εικόνα του που περιβάλλεται από τους τέσσερις στρατηγούς του, τον Σέλευκο, τον Κάσσανδρο, τον Αντίγονο και τον Πτολεμαίο, και τις παραστάσεις με την θριαμβευτική είσοδο του Μ. Αλεξάνδρου στην Βαβυλώνα, την φυγή των Περσών στη μάχη του Γρανικού ποταμού, την οικογένεια του Δαρείου

21. Ενδεικτικά βλ.: Χριστόφορος Περραιβός, *Ύμνος εγκωμιαστικός παρ' όλης της Γραικιάς προς τον αρχιστράτηγον Μποναπάρτε*, Κέρκυρα 1798, φωτομηχανική ανατύπωση Κέντρου Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1998. Αδαμαντίου Κοραή, *Άσμα Πολεμιστήριον των εν Αιγύπτω περι ελευθερίας μαχομένωνι Γραικών*, εν τη κατ' Αίγυπτον Ελληνική τυπογραφία, [Παρίσι], 1800, φωτοανατύπωση του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών/Ε.Ι.Ε από αντίτυπο της Βιβλιοθήκης του Μουσείου Μπενάκη με την ευκαιρία των 150 χρόνων από το θάνατο του Αδ, Κοραή (1983). Πρβλ. Γεωργίου Ζώρα, «Ο Ναπολέων Βοναπάρτης και η σύγχρονη ελληνική ποίηση», *Νέα Εστία*, τόμ. 89, 1989, σελ. 1661-1766., όπου αναγράφονται και άλλα ποιήματα για τον Βοναπάρτη.

Ο Ρήγας και ο Αδαμάντιος Κοραΐς ανασύρουν την Ελλάδα
από τα ερείπια της δόξας του παρελθόντος της.
(Πίνακας του Θεόφιλου που αντιγράφει
μια δημοφιλή εικόνα τον 19ου αιώνα

να προσκυνά τα πόδια του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Γι' αυτό εξ άλλου και στον *Ύμνο Πατριωτικό* του, (στροφή 33), ο Ρήγας αναφωνεί:

«Αλέξανδρε τώρα να βγής
Από τον τάφον και να ιδής
Των Μακεδόνων πάλιν
ανδρεία την μεγάλην
πώς τους εχθρούς νικούνε
με χαρά στη φωτιά».

Επί πλέον ο Ρήγας στον *Θούριο* του τονίζει και των προγόνων την ανδρεία για την ελευθερία, προβάλλοντάς τους ως παράδειγμα, με σκοπό οι επαναστατημένοι ραγιαδες να τους μιμηθούν:

«Πώς οι προπάτορές μας ωρμούσαν σαν θεριά
για την ελευθερίαν πηδούσαν στη φωτιά.
Ετζι κ' ημείς, αδέλφια, ν' αρπάξωμεν για μιά
Τ' άρματα, και να βγούμεν απ' την πικρή σκλαβιά»,
(*Θούριος*, στίχ. 116-120).

Μέσα στους στίχους του *Θουρίου* βρίσκει κανείς και τις πολιτικές πεποιθήσεις του Ρήγα: Διατυμπανίζει πως η αναρχία είναι μορφή τυραννίας,

«γιατί κ' η αναρχία ομοιάζει την σκλαβιά», (*Θούριος*, στίχ. 27).

Διακηρύσσει τις ιδέες του για ανεξιθρησκεία,
«Στην πίστιν του καθέννας ελεύθερος να ζή», (*Θούριος*, στίχ. 43).

Για δικαιοσύνη και πάνω από όλα για ελευθερία στους τελευταίους στίχους του *Θουρίου* του αναφωνεί:

«Κ' εις την δικαιοσύνην να σκύψη ο εχθρός
κ' ελεύθεροι να ζώμεν, αδέλφια, εις την Γήν»,
(*Θούριος*, στίχ. 124 και 126).

Ο *Θούριος* του Ρήγα αποτελούσε για τους αγωνιστές της Επανάστασης του 1821, το τραγούδι που τους εμπύχωνε στον τιτάριο του πολέμου αγώνα. Και μέχρι τις μέρες μας ο *Θούριος* αποτελεί το σημαντικότερο επαναστατικό τραγούδι του Ελληνισμού.

Μέρος από τον πίνακα αρ. 2 με τίτλο «Πτώσις της Κωνσταντινουπόλεως». Περιέχεται στο Ο Ζωγράφος του στρατηγού Μακρουγιάννη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών και Λαογραφικό-Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1984.

Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του στρατηγού Μακρουγιάννη, που αποτελούν αδιάψευστο μάρτυρα για την ανύψωση του ηθικού του σκλαβωμένων ραγιάδων και την εμπύχωσή τους από κηρύγματα του Ρήγα Βελεστινλή. Στον πίνακα, που χαράχθηκε με τις οδηγίες του Μακρουγιάννη με τίτλο “Πτώσις της Κωνσταντινουπόλεως”, βάζει τον Παναγιώτη Ζωγράφο να ζωγραφίσει τον Ρήγα να σπέρνει τον σπόρο της ελευθερίας και σημειώνει:

«Μετά πολλούς αιώνας Ρήγας ο Βελεστινλής σπύρει τον σπόρον της ελευθερίας εις τους Έλληνας και τους ενθαρρύνει οδηγών αυτούς τον τρόπον της απελευθερώσεως των. Οι Έλληνες ενθουσιασθέντες και ενθαρρυνθέντες από τους λόγους του Ρήγα έλαβον τα όπλα υπέρ της ελευθερίας».

Τέσσερις αιώνες σκλαβιάς παρήλθαν, μέχρι να ακουσθούν του Θουρίου τα επαναστατικά λόγια, που ασάλωσαν τους σκλαβωμένους, τους ραγιάδες στην απόφασή τους για την επανάστασή τους. Ο Ρήγας έδειξε στους σκλαβωμένους τον τρόπο της επανάστασης, αφού πρώτα είχαν εμπυχωθεί από τον Θούριό του «Ως πότε παλληκάρια».

Η φυσιογνωμία του Ρήγα

Ας αναφερθούν όμως με την ευκαιρία και με συντομία οι πτυχές της προσωπικότητας, τα χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του Ρήγα, όπως αποκαλύπτονται από την μελέτη των έργων του και του επαναστατικού του σχεδίου. Ο Ρήγας Βελεστινλής είναι μία από τις μοναδικές μορφές του Νεώτερου Ελληνισμού: ήταν **Διαφωτιστής** με τα εθνοδιαφωτιστικά του βιβλία. Στο βιβλίο του «Φυσικής απάνθισμα» έχει τη υπέροχη φράση «Όποιος ελεύθερα συλλογάται, συλλογάται καλά» Ήταν **Επαναστάτης** με το συγκεκριμένο σχέδιο, πού είχε καταστρώσει για να εμπυχώσει πρώτα τους σκλαβωμένους και μετά να τους ωθήσει στην επανάσταση. Ήταν **πολιτικός νους**. Ενδιαφέρθηκε και για τη συνέχεια, για το τι θα γίνει μετά την επανάσταση. Ο Ρήγας ήταν προνοητικός. Έφτιαξε Σύνταγμα για να διοικηθεί το κράτος του μετά την επανάσταση. Γι' αυτό το κίνημά του εντάσσεται στην επανάσταση και όχι στην εξέγερση.

Ας αναφερθεί ένα σημαντικό στοιχείο του Ρήγα, ο οποίος για πρώτη φορά στο άρθρο 22 για την παιδεία που βρίσκεται στα Δίκαια του Ανθρώπου, εκτός από των αγοριών θέλει και των κοριτσιών την εκπαίδευση. Το άρθρο αυτό θα πρέπει να είναι αναρτημένο σε κάθε σχολείο της χώρας: «Όλοι χωρίς εξαιρέσιν έχουν χρέος να ηξεύρουν γραμμιατα. Η πατρίς έχει να καταστήση σχολεία εις όλα τα χωρία διά τα αρσενικά και θηλυκά παιδιά. Εκ των γραμμιάτων γεννάται η προκοπή με την οποία λάμπουν τα ελεύθερα έθνη». Για πρώτη φορά απαντάται σε σύνταγμα το άρθρο αυτό για την εκπαίδευση και των κοριτσιών.

Ο Ρήγας ήταν ακόμη και **στρατιωτικός νους**. Είχε ένα συγκεκριμένο στρατιωτικό σχέδιο έναρξης και επέκτασης της επανάστασης. Ακόμη είχε μεταφράσει ένα βιβλίο από τα γερμανικά για την εκπαίδευση στην πολεμική τέχνη το Στρατιωτικό Εγκόλπιο. Ο Ρήγας γνώριζε καλά ότι οι σκλαβωμένοι Έλληνες εκτός από τους δύο πολεμικούς πληθυσμούς των Μανιατών και των Σουλιωτών, δεν ήταν εκπαιδευμένοι στη πολεμική τέχνη. Με το «Στρατιωτικό Εγκόλπιο» θα εκπαιδεύονταν οι επαναστατημένοι Έλληνες στην πολεμική τέχνη όπως και τα στρατεύματα του Σουλτάνου, κάτι που θα ενίσχυε ψυχολογικά και τους επαναστάτες.

Ήταν **Μάρτυρας**, γιατί θυσιάστηκε μαζί με τους άλλους επτά συντρόφους του στον Πύργο Νεμπούζα του Βελιγραδίου. Ήταν **Εθνεγέρτης** γιατί με τον Θούριό του εμπύχωνε τους σκλαβωμένους ραγιάδες για την επανάσταση. Τέλος ο Ρήγας ήταν και **Οραματιστής**, πριν από διακόσια και πλέον χρόνια, μιας δημοκρατικής πολιτείας του βαλκανικού χώρου²², χωρίς διάκριση γλώσσας, φυλής και θρησκείας, που στις μέρες μας πάει να γίνει πραγματικότητα.

22. Δημητρίου Καραμπερόπουλου, «Η δημοκρατική ενοποίηση του Βαλκανικού χώρου στο επαναστατικό σχέδιο του Ρήγα Βελεστινλή», *Ιστορία των Ελλήνων*, τόμ. 10ος, έκδοση Δομή, Αθήνα 2006, σ. 556. Επίσης στο περιοδικό *Μαγνησία*, τεύχ. 8, Βόλος, Μάιος 2007, σελ. 24-32.

© 2010ς ἐξέδρα συλλογῆς,
συλλογῆς πνεύματος.

Ρίχα Βελεγκιανῆς

ΘΟΥΡΙΟΣ*

- * Ελήφθη φωτομηχανικά από το βιβλίο Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά*, πέμπτη έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2005, σελ. 65-70.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΙΣΟΤΗΣ

ΘΟΥΡΙΟΣ

ἦτοι ὀρμητικὸς Πατριωτικὸς Ὕμνος πρῶτος,
εἰς τὸν ἦχον *Μία προσταγή μεγάλη*

Ὡς πότε, παλληκάρια, νά ζοῦμεν στά στενά,
μονάχοι, σάν λιοντάρια, στές ράχες, στά βουνά;
σπηλιές νά κατοικοῦμεν, νά βλέπωμεν κλαδιά,
νά φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον, γιά τήν πικρή σκλαδιά;
νά χάνωμεν ἀδέλφια, Πατρίδα καί γονεῖς, 5
τούς φίλους, τά παιδιά μας κι ὅλους τούς συγγενεῖς;

Καλλιό ἔναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνοι σκλαδιά καί φυλακή!

Τί σ' ὠφελεῖ ἂν ζήσης καί εἶσαι στή σκλαδιά;
Στοχάσου πὼς σέ ψένουν καθ' ὥραν στή φωτιά. 10
Βεζύρης, Δραγουμάνος, Ἀφέντης κι ἂν σταθῆς,
ὁ Τύραννος ἀδίκως σέ κάμει νά χαθῆς·
δουλεύεις ὅλ' ἡμέρα σέ ὅ,τι κι ἂν σοί πῆ,
κι αὐτός πασχίζει πάλιν τό αἷμα σου νά πιῆ.
Ὁ Σοῦτζος κι ὁ Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναδής, 15

65

Γκίκας καί Μαυρογένης, καθρέπτῃς εἶν' νά ἰδῆς.
 Ἄνδρεῖοι καπετάνοι, παπάδες, λαϊκοί,
 σκοτώθησαν, κι ἀγάδες, μέ ἄδικον σπαθί·
 κι ἀμέτρητ' ἄλλοι τόσοι, καί Τοῦρκοι καί Ρωμιοί,
 ζῶν καί πλοῦτον χάνουν, χωρίς καμμιά ἴφορμή. 20

Ἐλάτε μ' ἕναν ζῆλον σέ τοῦτον τόν καιρόν,
 νά κάμωμεν τόν ὄρκον ἐπάνω στόν Σταυρόν·
 συμβούλους προκομμένους, μέ πατριωτισμόν,
 νά βάλωμεν, εἰς ὅλα νά δίδουν ὀρισμόν· 25
 οἱ Νόμοι νᾶν' ὁ πρῶτος καί ὁ μόνος ὁδηγός,
 καί τῆς Πατρίδος ἕνας νά γένη ἀρχηγός·
 γιατί κ' ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τήν σκλαδιά·
 νά ζοῦμε σά θηρία, εἶν' πλιό σκληρή φωτιά.
 Καί τότε, μέ τά χέρια ψηλά στόν οὐρανόν,
 ἄς ποῦμ' ἀπ' τήν καρδιά μας ἐτοῦτα στόν Θεόν: 30

*Ἐδῶ σηκώνονται οἱ Πατριῶται ὀρθοί, καί ὑψώνοντες τὰς χεῖρας
 πρὸς τόν οὐρανόν, κάμνουν τόν Ὅρκον:*

«ὦ Βασιλεῦ τοῦ Κόσμου, ὀρκίζομαι σέ Σέ,
 στήν γνώμην τῶν Τυράννων νά μὴν ἔλθῶ ποτέ!
 Μήτε νά τοὺς δουλεύσω, μήτε νά πλανηθῶ
 εἰς τὰ ταξίματά τους, γιά νά παραδοθῶ.
 Ἐν ὄσῳ ζῶ στόν κόσμον, ὁ μόνος μου σκοπός, 35
 γιά νά τοὺς ἀφανίσω, θέ νά ἴναι σταθερός.
 Πιστός εἰς τήν Πατρίδα, συντριβῶ τόν ζυγόν,
 ἀχώριστος γιά νά ἴμαι ὑπό τόν στρατηγόν.
 Κι ἂν παραβῶ τόν ὄρκον, ν' ἀστράψ' ὁ Οὐρανός
 καί νά μέ κατακάψῃ νά γένω σάν καπνός!» 40

Σ' Ἀνατολή καί Δύσι καί Νότον καί Βοριά
 γιά τήν Πατρίδα ὄλοι νά ἔχωμεν μιά καρδιά·
 στήν πίστιν του καθένας ἐλεύθερος νά ζῆ,
 στήν δόξαν τοῦ πολέμου νά τρέξωμεν μαζί.
 Βουλγάροι κι Ἀρβανίτες, Ἀρμένιοι καί Ρωμιοί, 45
 ἀράπηδες καί ἄσπροι, μέ μιά κοινή ὁρμή,
 γιά τήν Ἐλευθερίαν νά ζώσωμεν σπαθί,
 πῶς εἴμασθ' ἀντρειωμένοι, παντοῦ νά ξακουσθῆ.
 Ὅσ' ἀπ' τήν Τυραννίαν πῆγαν στήν ξενιτειά,
 στόν τόπον του καθένας ἄς ἔλθῃ τώρα πιά· 50
 καί ὅσοι τοῦ πολέμου τήν τέχνην ἀγροικοῦν,
 ἐδῶ ἄς τρέξουν ὄλοι, Τυράννους νά νικοῦν·
 ἡ Ρούμελη τούς κράζει μ' ἀγκάλες ἀνοιχτές,
 τούς δίδει διό καί τόπον, ἀξίες καί τιμές.
 Ὡς πότε ὀφφικιάλος¹ σέ ξένους βασιλεῖς; 55
 Ἔλα νά γένης στῦλος δικῆς σου τῆς φυλῆς.
 Κάλιο γιά τήν Πατρίδα κανένας νά χαθῆ,
 ἢ νά κρεμάσῃ φούντα γιά ξένον στό σπαθί.
 Καί ὅσοι προσκυνήσουν, δέν εἶναι πλιό ἐχθροί·
 ἀδέλφια μας θά γένουν, ἄς εἶναι κ' ἔθνηκοί. 60
 Μά ὅσοι θά τολμήσουν ἀντίκρυ νά σταθοῦν,
 ἐκεῖνοι καί δικοί μας ἄν εἶναι, ἄς χαθοῦν.

Σουλιῶτες καί Μανιάτες, λιοντάρια ξακουστά,
 ὡς πότε στές σπηλιές σας κοιμᾶσθε σφαλιστά;
 Μαυροβουνιοῦ καπλάνια², Ὀλύμπου σταυραετοί 65
 κι Ἀγραφῶν τά ξεφτέρια³, γενῆτε μιά ψυχή.

1. Ἀξιωματοῦχος.

2. Τίγρεις.

3. Γεράκια.

Ἄνδρῆοι Μακεδόνες, ὀρμήσετε γιά μιὰ
 καί αἷμα τῶν Τυράννων ρουφήστε σά θεριά.
 Τοῦ Σάβα καί Δουνάβου ἀδέλφια χριστιανοί,
 μέ τ' ἄρματα στό χέρι καθένας ἄς φανῆ· 70
 τό αἷμα σας ἄς θράση μέ δίκαιον θυμόν·
 μικροί, μεγάλ' ὁμῶστε Τυράννου τόν χαμόν.
 Λεβέντες ἀντρειωμένοι Μαυροθαλασσινοί,
 ὁ βάρβαρος ὡς πότε θέ νά σᾶς τυραννῆ;
 Μή καρτερῆτε πλέον, ἀνίκητοι Λαζοί, 75
 χωθήτε στό μπογάζι μ' ἐμᾶς καί σεῖς μαζί.
 Δελφίνια τῆς θαλάσσης, ἀζδέρια τῶν νησιῶν,
 σάν ἀστραπή χυθῆτε, κτυπάτε τόν ἐχθρόν.
 Τῆς Κρήτης καί τῆς Νύδρας θαλασσινά πουλιά,
 καιρός εἶν' τῆς Πατρίδος ν' ἀκούστε τή λαλιά. 80
 Κι ὄσ' εἶστε στήν ἀρμάδα, σάν ἄξια παιδιά,
 οἱ Νόμοι σᾶς προστάζουν νά βάλετε φωτιά.
 Μ' ἐμᾶς κ' ἐσεῖς, Μαλτέζοι, γενῆτ' ἕνα κορμί·
 κατά τῆς Τυραννίας ριχθῆτε μέ ὀρμή.
 Σᾶς κράζει ἡ Ἑλλάδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ, 85
 ζητᾷ τήν συνδρομήν σας μέ μητρικήν φωνή.

Τί στέκεις, Πασβαντζόγλου, τόσον ἐκστατικός;
 Τινάξου στό Μπαλκάνι, φώλιασε σάν αἰτός·
 τούς μπούφους καί κοράκους καθόλου μή ψηφᾶς·
 μέ τόν ραγιά ἐνώσου, ἄν θέλῃς νά νικᾶς. 90
 Σιλίστρα καί Μπραῖλα, Σμαήλι καί Κιλί,
 Μπενδέρι καί Χοτίνι ἐσένα προσκαλεῖ·
 στρατεύματά σου στείλε κ' ἐκεῖνα προσκυνοῦν,
 γιατί στήν Τυραννίαν νά ζήσουν δέν μποροῦν.
 Γκιουρτζή, πλιά μή κοιμᾶσαι, σηκώσου μέ ὀρμήν· 95
 τόν Μπρούσια νά μοιάσης ἔχεις τήν ἀφορμήν.

Καί σύ, πού στό Χαλέπι ἐλεύθερα φρονεῖς,
 πασιά, καιρόν μή χάνης, στόν κάμπον νά φανῆς·
 μέ τά στρατεύματά σου εὐθύς νά σηκωθῆς,
 στῆς Πόλης τά φερμάνια ποτέ νά μή δοθῆς. 100
 Τοῦ Μισιριοῦ ἀσλάνια¹, γιά πρώτη σας δουλειά,
 δικόν σας ἓνα μπέη κάμετε βασιλιά·
 χαράτzi τῆς Αἰγύπτου στήν Πόλ' ἄς μή φανῆ,
 γιά νά ψοφήσ' ὁ λύκος, ὅπου σᾶς τυραννεῖ.

Μέ μιά καρδίαν ὄλοι, μιά γνώμην, μιά ψυχή, 105
 κτυπᾶτε τοῦ Τυράννου τήν ρίζαν, νά χαθῆ!
 Ν' ἀνάψωμεν μιά φλόγα σέ ὄλην τήν Τουρκιά,
 νά τρέξ' ἀπό τήν Μπόσνα καί ὡς τήν Ἀραπιά!
 Ψηλά στά μπαϊράκια σηκῶστε τόν Σταυρόν
 καί σάν ἀστροπελέκια κτυπᾶτε τόν ἐχθρόν! 110
 Ποτέ μή στοχασθῆτε πῶς εἶναι δυνατός·
 καρδιοκτυπᾶ καί τρέμει σάν τόν λαγό κι αὐτός.
 Τρακόσιοι Γκιρτζιαληδες τόν ἔκαμαν νά διῆ
 πῶς δέν μπορεῖ μέ τόπια², μπροστά τους νά ἐῦγῆ.

Λοιπόν, γιατί ἀργεῖτε; τί στέκεσθε νεκροί; 115
 Ξυπνήσατε, μήν εἶσθε ἐνάντιοι κ' ἐχθροί.
 Πῶς οἱ προπάτορές μας ὠρμοῦσαν σάν θεριά,
 γιά τήν Ἐλευθερίαν πηδοῦσαν στή φωτιά,
 ἔτzi κ' ἡμεῖς, ἀδέλφια, ν' ἀρπάξωμεν γιά μιά
 τ' ἄρματα, καί νά θγοῦμεν ἀπ' τήν πικρὴ σκλαδιά! 120
 Νά σφάξωμεν τοὺς λύκους, πού τόν ζυγόν βαστοῦν
 καί Χριστιανούς καί Τούρκους σκληρά τοὺς τυραννοῦν·

1. Λιοντάρια.

2. Οἱ μπάλες τῶν κανονιῶν, τὰ κανόνια.

στεριᾶς καί τοῦ πελάγου νά λάμψη ὁ Σταυρός,
κ' εἰς τήν δικαιοσύνην νά σκύψη ὁ ἐχθρός·
ὁ κόσμος νά γλυτώσῃ ἀπ' αὐτήν τήν πληγή
κ' ἐλεύθεροι νά ζῶμεν, ἀδέρφια, εἰς τήν Γῆ!

125